

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв**

Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну

**ХУДОЖНЄ РІШЕННЯ СЮЖЕТНОЇ КОМПОЗИЦІЇ В ТЕХНІЦІ
ПАСТЕЛІ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка**
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 16-421 групи
Спеціальності 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Спеціалізація: художня культура, декоративне
мистецтво
Освітньо-професійної (наукової) програми
Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація
Фальченко Владислава Ігорівна

Керівник кандидат педагогічних наук, доцент
Ракович В.В.

Рецензент член Національної спілки
художників України, засновник Музею
сучасного мистецтва у Херсоні, засновник
Херсонського обласного благодійного фонду
ім. Поліни Райко Машницький В.В.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Фігуративна сюжетна композиція в історії живопису	
1.1. Історичний розвиток сюжетної фігуративної композиції	5
1.2. Особливості роботи в техніці пастелі.....	7
РОЗДІЛ 2. Специфіка створення сюжетної фігуративної композиції в техніці пастелі	
2.1. Образне рішення в сюжетній фігуративній композиції в техніці пастелі.....	11
2.2. Створення сюжетної композиції за мотивами твору «Лісова пісня» Лесі Українки	13
ВИСНОВКИ	18
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	20
ДОДАТКИ	
Додаток А.....	

ВСТУП

Фігуративна композиція є частиною повсякденного життя. Ми бачимо її на сторінках мережі Інтернету, в ілюстрації, кінематографі, анімації тощо. Але, все частіше з плином часу, художній образ стає все більш абстрактним та розмитим. Постмодернізм з акціонізмом та іншими подібними течіями зі своєю треш та фрік культурою сьогодні у тренді. Хоча їх відношення до образотворчого мистецтва є дуже сумнівним. Усе частіше митці використовують не фігури або силуети, а кольорові плями, бризки фарб, які звернені більше до чуттєвого, ніж до реального, яке ми могли б вільно сприймати, аналізувати, вивчити, пізнати, опанувати, та розуміти.

Ми вирішили звернутися до образотворчого мистецтва, у якому, переважно, була фігуративна композиція. Фігуративна композиція не у сенсі сухого академізму, махрового реалізму, маньєризму, а у призмі стилістичних пошуків з відбитком манери автора, його життєвої філософії закарбованої в доступну образотворчу форму. Такі візії ми спостерігаємо, наприклад, у В. Попкова, К. Баби, М. Гуйди, О. Івахненко та інших. Як правило фігуративна композиція є результатом розвитку, відбору та зображення певного сюжету. Якщо за основу композиції був обраний певний сюжет, то відповідно до нього добирався колорит, створювалися характерні художні образи, пророблювалися образи героїв, які б найбільше відповідали обраному сюжету. Фігуративна композиція, на нашу думку, найточніша у передачі художнього образу. Адже зображення людини, навіть стилізованої, потребує знань пропорцій, об'єму. Вищою задачею фігуративної композиції є достовірна передача художнього образу. Через міміку, жести, одяг, колорит, фігуру тощо.

Виходячи з важливості цієї задачі, ми обрали темою нашої кваліфікаційної роботи **«Художнє рішення сюжетної композиції в техніці пастелі.»** У нашій сюжетній фігуративній композиції, ми будемо звертатися не лише до українського фольклору та міфології, але й до одноіменного твору Лесі

Українки «Лісова пісня». Художники, які використовували у своїх творах фігуративну композицію: Є. Луміс, В. Ромеро, Д. Коробков тощо.

Мета дослідження – створення сюжетної фігуративної композиції в техніці пастелі.

Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

1. Проаналізувати літературу з проблематики дослідження.
2. Висвітлити місце сюжетного фігуративного живопису в історії образотворчого мистецтва.
3. Розкрити технічні особливості роботи з м’якими матеріалами.
4. Розглянути сюжетну фігуративну композицію та її образне рішення.
5. Викласти етапи створення сюжетної композиції в техніці пастелі за мотивами твору «Лісова пісня» Лесі Українки.

Об’єкт дослідження – процес виконання твору образотворчого мистецтва.

Предмет дослідження – особливості виконання сюжетної фігуративної композиції в техніці пастелі.

Методи дослідження: аналізу – для поглибленого розгляду поняття фігуративної сюжетної композиції, історичний – при розгляді становлення сюжетної фігуративної композиції в образотворчому мистецтві, метод синтезу – втілення художніх засобів фігуративної композиції та сюжету, порівняння – для співставлення прикладів сюжетної фігуративної композиції образотворчого мистецтва у різні історичні епохи.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були розглянуті на XI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої школи», що проходила на кафедрі культурології Херсонського державного університету.

Структура роботи. Відповідно до визначеної теми і завдань наукового пошуку робота складається з практичної частини (робота у техніці пастелі «Мавка та Лукаш») та пояснювальної записки, що містить вступ, два розділи, чотири підрозділи, висновки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ФІГУРАТИВНА СЮЖЕТНА КОМПОЗИЦІЯ В ІСТОРІЇ ЖИВОПИСУ

1.1. Історичний розвиток сюжетної фігуративної композиції

Сюжетна фігуративна композиція, як відомо, оточує нас усюди. Ми бачимо її на рекламних баннерах, на ТВ-шоу, у театральних постановках, книжкових ілюстраціях, в окремих станкових творах образотворчого мистецтва тощо. Якщо задуматися та придивитися, то саме цей різновид композиції зустрічається нам у житті дуже часто. Проте сучасна фігуративна композиція має дуже довгий шлях розвитку і пройшла через багато століть та епох, щоб з'явитися перед нами у тому вигляді, у якому ми зараз її бачимо.

Історія сюжетної фігуративної композиції почалася ще з давніх часів, коли уява людей була примітивною а з зображувальних засобів було лише те, що знаходилося під рукою. Проте, вже тоді, на скелях та камінні, люди зображували різноманітні фігури та сюжети зі своєї буденності. Вони зображували те, що бачили на власні очі: просто, але зрозуміло та чітко. Часто такі малюнки передавали сюжети полювання на тогочасних тварин. З часом, фігурна сюжетна композиція розвинулася й почала використовуватися не лише як засіб закарбовування в пам'яті певних подій, але й як прикраса побуту, також використовувалася у різних обрядах. До цього можна віднести й різноманітні ритуальні статуетки, а іноді навіть маски, які використовувалися тогочасними людьми для проведення ритуалів та інших заходів[1, с.18].

Яскравого розвитку сюжетна фігуративна композиція зазнала у часи давнього Єгипту. Древні єгиптяни використовували такий різновид композиції у своїх настінних фресках, саркофагах та гробницях. Але тепер, люди зображували різноманітні малюнки не лише з метою запам'ятати здобутки та історію фараонів, вони використовували сюжетну фігуративну композицію у якості засобу оповідання власної релігії. Єгиптяни на фресках, або невеликих

дерев'яних дощечках викарбовували своїх богів, таким чином шануючи їх і розповідаючи щось з життя того чи іншого бога. Цікаво те, що всі фігури, які зображували давні єгиптяни, були математично прораховані і відповідали своєрідним правилам та встановленим на той час канонам й пропорціям зображення[1, с.18].

І у подальшому розвитку сюжетної фігуративної композиції будуть простежуватися витвори мистецтва, які матимуть міфологічну тематику. Про міфологію не забудуть давні греки, до неї повертатимуться митці Відродження, жадаючи згадати та відтворити класичне високе мистецтво.

Проте, у часи Середньовіччя, міфологічні сюжети відійдуть на дальній план, звільняючи місце для релігійних сюжетів. Сюжетна фігуративна композиція використовуватиметься у зображенні фресок храмів, у іконах та іконостасах. Інше жанрове мистецтво піде на спад. Митці, подібно до єгиптян, віднайдуть інші пропорції зображення фігур людей і будуть дотримуватися їх певний довгий період та проміжок історичного часу[15].

З настанням епохи Відродження, митці повернуться до міфологічних сюжетів, але вони також будуть намагатися зображувати людей, які їх оточували. Загалом, тогочасні художники писали твори і для духовенства, і для людей з високих чинів. Все більше зображуватимуться фігури людей з їх особливостями та недоліками, все більше досліджуватимуться закони композиції, певні правила зображення об'єктів на площині, закони перспективи та зображення будови тіла людини, тобто анатомічне зображення[1, с.19].

Після довгих років створення парадних портретів, митці поставлять собі за ціль зображення людського тіла як такого, без ідеалізації. Сюжетну фігуративну композицію використовуватимуть у творах із побутовими сюжетами, з міфологічними сюжетами, не забуваючи про релігійні. Але, на відміну від інших років, художники будуть намагатися зробити героїв своїх творів «живими». Вони будуть прагнути передати не лише особливості зовнішності, але й характер зображуваної фігури. Емоції, динаміка рухів, чи навпаки, стриманість та статичність пози, міміка, жести, оточення – все це у

повній мірі буде показувати цілісний художній образ, до здатності сформувати який пішло багато років. Й надалі сюжетна фігуративна композиція розвиватиметься дуже стрімко та швидко в продовж певного проміжку часу.

У XIX-XX ст. митці у своїх творах передаватимуть не лише стан натури, але й зможуть виразити власні почуття та емоції. Все частіше можна буде прогледіти у творчості тогочасних художників приховані серед яскравих кольорів почуття болю, страждання, самотності. Сміливо, швидко, впевнено у своїх витворах, вони показуватимуть свої глибокі переживання. Але показ цей нестандартний, який одразу можна навіть не розгледіти. Митці не обмежуватимуть себе ні в пошуках нових сюжетів, ні в композиції. Вони гратимуться з людськими пропорціями, викривляючи їх до такого ступеню, коли людську фігуру просто неможливо з першого погляду побачити та розпізнати. І це буде новим етапом розвитку сюжетної фігуративної композиції, який триватиме і триває до настання наших днів[15].

Таким чином, історичний розвиток сюжетної фігуративної композиції, як можна побачити, дуже довгий та має безліч різноманітних перетворень, від схематичного зрозумілого зображення фігур до абстрактного. І цей вид композиції розвиватиметься й далі, адже саме він найзрозуміліший та найлегший для оптичного сприйняття та розуміння людиною.

1.2. Особливості роботи в техніці пастелі

Пастельний живопис - це ніжний та елегантний напрям у візуальному мистецтві. Робити малюнок в цій техніці досить просто, важливо вибрати якісні матеріали. Кольори будуть свіжі, чисті, а відтінки робитимуть образ ще більш ніжним та емоційним[7, с. 20].

Особливою якістю цього напрямку є те, що пастельний живопис характеризується м'якими переходами, чистими кольорами, приємною оксамитовою поверхнею, однак художники повинні володіти високим рівнем майстерності, адже при не обережному виконанні ця техніка втратить свою

елегантність і свою красу. Пастель - це щось середнє між малюванням та живописом, тому можна малювати лінії, робити живописні плями, акценти та тіні.

Ця техніка вимагає точного нанесення штрихів та ліній. Майстер повинен мати розвинуте художнє бачення, щоб знайти ідеальне поєднання кольорів, тому що змінити їх буде дуже складно. Добре відомими якостями пастельного живопису є яскравість кольорового тону, дивовижна здатність змішування та поєднання кольорів[16].

Аби створити шедевр, потрібне ідеальне освітлення, оскільки інтенсивність і напрямок світла залежить від гри кольорів на витворі мистецтва. Ось чому пастельний живопис цікавий. Такі картини викликають захоплення та бажання розглядати їх у різному ступені світла.

Різновиди матеріалу:

Для пастельного живопису потрібно обрати певні матеріали, які унікальні за своїми характеристиками та фактурою. Пастель буває трьох видів:

1. Масляна
2. Воскова
3. Суха

І масляну, і суху пастель виготовляють методом спресовування матеріалу. Тільки в масляну додають лляне масло і пігменти, а в основі воскової - віск високої якості з додаванням пігментів.

Масляна пастель використовується для освітніх цілей, сухий варіант підходить для навчальних та художніх цілей. Сухий пастельний живопис використовує прийом розтушовки, який забезпечує плавні переходи та ніжні відтінки.

Існує два типи пастелі: тверда і м'яка. М'який тип пастелі складається з чистих пігментів і невеликої кількості сполучного матеріалу. Ним зручно створювати насичені кольорами твори, завдяки його широкому вибору зображувальних можливостей. Тверді крейди пошкоджуються рідше, оскільки містять велику кількість сполучного матеріалу[17].

Для пастельних картин треба обрати правильне полотно. Для цього зазвичай використовують кольоровий папір для пастелі. Тон паперу варто обрати відповідно до особливостей малюнку. Також можна використовувати й білий папір. Але якщо робота буде на білому папері, насиченість кольорів буде важче оцінити.

Для малювання пастеллю використовують три види паперу:

1. Наждачний папір – використовується для створення художніх робіт та може бути великого формату;
2. Пастельна дошка – зроблена з маленьких частиток пробок;
3. Оксамитовий папір.

Щоб захистити пастельний малюнок від пошкодження, його фіксують звичайним лаком для волосся або спеціальним закріплювачем. Переходи між кольорами будуть менш м'якими але більш глибокими.

Розтушовування - в пастельних кольорових фарбах розтушовування використовується для створення м'яких переходів між кольорами та плавних ліній. Його основне призначення - рівномірний розподіл кольору. Для розтушовування художник використовує ганчірки, подушечки пальців або спеціальну розтушовку. За допомогою цієї техніки можна створити плавну межу, дещо пом'якшуючи інтенсивність кольору. Це основна техніка пастельного живопису і вона досить проста у виконанні. Художник створює малюнок і починає розтирати пастель, а потім наносить більш насичені кольорові пігменти поверх розтушованих кольорів[16].

Приєм розтушовування пальцями часто використовується в пастельній техніці. Якщо ви працюєте на великій поверхні, розподіліть пігмент пальцями. Якщо зображення невелике, кінчиків пальців буде достатньо. Найголовніше - прибирати колір після кожного розтушовування, щоб уникнути брудних кольорових плям.

Підчистка - це прийом, який слід застосовувати якомога рідше в пастельних роботах, оскільки це може призвести до того, що кольори будуть не такими яскравими. Для чищення використовується гумка, але неправильне

використання може пошкодити поверхню роботи, що призведе до нерівномірного пастельного покриття малюнка[16].

У випадку, коли митець у своєму творі допустив помилку, її можна зкорегувати. Необхідно підготувати область для корекції. Протерти її ватним тампоном або тканиною, щоб видалити частину пігменту. Тоді можна скористатися гумкою. Але треба пам'ятати, що не потрібно сильно натискати на гумку, щоб не пошкодити поверхню малюнку. Якщо дотримуватись цих вказівок, можна корегувати невдалий момент у своїй роботі[13].

Ще слід приділяти увагу лініям і плямам. Вони можуть бути переривчастими, простими, підкреслювати контур і більш складними, створюючи форми і об'єм. Художник повинен ретельно вибирати форму ліній та плям, щоб точніше передати свою ідею. Для втілення своєї ідеї, можна скористатися прийомами: використовуючи пастельний брусок намалювати необхідні елементи роботи, тримаючи брусок під певним кутом або плоско. Якщо художник обирає другий варіант, він отримує властивості: рівні широкі смуги, малює лінії за допомогою суцільної пастелі. Для того, щоб провести ідеально рівну акуратну лінію, майстри тримають брусок під кутом. У випадку з м'якою пастеллю, ширина проведеної лінії буде більша.

Досвідчені майстри пастельного живопису використовують плями чистого кольору і майже не використовують прийом розтушовування. Це тому, що розтушовування зменшує насиченість кольорів, що не подобається деяким художникам. Ось чому багато людей використовують не розтерті пастельні плями, які ідеально передають чіткість ліній та яскравість кольору.

Отже, судячи з усього вище сказаного, можна зрозуміти, що техніка пастелі – унікальна, адже вона має зображувальні властивості як малюнку, так і живопису. Як і будь-яка техніка, вона має свої особливості та прийоми роботи, такі як: розтушовування, підчистка, малювання кутом пастельного бруска, малювання за допомогою цілого, суцільного бруска.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА СТВОРЕННЯ СЮЖЕТНОЇ ФІГУРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ В ТЕХНІЦІ ПАСТЕЛІ

2.1. Образне рішення в сюжетній фігуративній композиції в техніці пастелі

Художній образ - особлива форма естетичного освоєння світу, за якої зберігається його предметно-чуттєвий характер та його цілісність. Предмети та явища навколишнього світу відбиваються у свідомості людини під впливом реальної дійсності, в певних образах, що виконують звичайну роль у процесах пам'яті, уяви та мислення. Виникають у свідомості людей сприйнятої за допомогою органів чуття. Вони є копіями, відбитками дійсності. Образи зберігаються в пам'яті і можуть бути відтворені уявою.

Але, окрім образу-уявлення у свідомості виникає й глибший образ-узагальнення як складна форма мислення, що вбирає до себе загальне та особливе. Таке узагальнення є основою художнього образу, який відбиває реальний стан співвідношення форми й змісту життєвих явищ, несе в собі все естетичне багатство дійсності. На думку Ю. Борєва, художній образ - це таке узагальнення, яке розкриває в конкретно-чуттєвій формі суттєве для ряду явищ[21]. На основі образів пам'яті митець створює нову, доповнену, реальність - художній образ, який, у свою чергу, викликає у свідомості людей (слухачів, глядачів) низку уявних образів. У художньому творі образ виступає на перший план, і через нього пізнається значення, думка, ідея.

Естетичний зміст художнього образу передається художньою формою, для створення якої автор використовує комплекс різних засобів виразності, а саме: колір, світлотінь, композиція, фактура, перспектива та інші засоби - у малярстві; тембр, інтонація, ритм, артикуляція, динаміка тощо - у музиці; метафора, епітет, гіпербола, антитеза та інші засоби у літературі.

Ознаками образу є: предметність; образи деталей, обставин; змістове узагальнення та зовнішня описовість предмета або об'єкту.

Також образи можуть бути різними за об'єктом змалювання, наприклад: образ-алегорія, образ-символ, образ-персонаж, образ-пейзаж, образ-емоція тощо. Художні образи можуть бути загальнолюдськими та індивідуальними.

За способом творення і сприйняття образи бувають: слухові, зорові, дотикові, смакові та запахові, тобто все що може бути сприйняте людиною.

Отже, можна зробити висновок, що художній образ - це узагальнена форма мислення в мистецтві, засіб зображення та моделювання дійсності, якому властиві певні специфічні риси.

Як і для усіх видів мистецтва, перш ніж почати моделювання художнього образу, художник повинен з самого початку, вирішити для себе, яка тематика його майбутнього твору, що, або кого саме він хотів би зобразити. Із виникненням різноманітних ідей, тематика та задум твору можуть дещо змінюватися, або доповнюватися за бажанням митця.

Далі художник починає вивчати зображувальну натуру, робить відповідні початкові начерки та кольорові ескізи. На цьому етапі, митець ще може остаточно змінити тематику та задум. Займаючись розробкою свого майбутнього твору, кожен художник повинен визначити для себе у якій техніці буде виконана його робота, тому що кожна графічна або живописна техніка має свої особливості, свої недоліки та переваги.

Обираючи техніку пастелі, майстер чітко розуміє, що одна з її основних переваг - це швидкість виконання. Адже пастеллю можна зробити картину швидше, ніж наприклад, маслом. Матеріали цієї техніки не висихають, але осипаються, тому що основною складовою пастелі є сухий пігмент. Кожна з різновидів пастелі має свої зображувальні властивості: суха пастель розтушовується і завдяки цьому можна зробити легкий перехід кольорів, або градієнт від одного кольору до другого; масляна пастель має певну текстуру (від чого і походить її назва) й не так сильно осипається, як суха пастель, накладається шар за шаром; воскова пастель, загалом, використовується у навчальних цілях та також має текстуру. Виходячи з цього, художник обирає, який з матеріалів відходить йому найбільше у зображенні художнього образу.

Звичайно, що з допомогою кожної з цих технік, митець може зобразити що завгодно, адже пастель не обмежує майстра а ні палітрою кольорів, а ні прийомами зображення. Проте, наприклад, сухою пастеллю, художники загалом передають якісь повітряні, ніжні художні образи, наприклад: туманні ранкові пейзажі, образи жінок та дітей тощо. Маслянна пастель підходить для портретів, зображення образів квіток та квіткових галявин, чогось яскравого та чіткого. Отже в данному випадку, художник повинен вирішувати для себе: яким має бути обраний ним художній образ? Ніжним, повітряним, майже невагомим? Або ж чітким та яскравим?

Частіше за все, саме сухою пастеллю зображують людські фігури. Якщо образ зображуваної людини ніжний, стриманий - художники використовують прийом розтушовування. Не користуючись прийомом розтушовування, митець також здатен чітко та потужно передати образ людської фігури. У такому випадку, кольори будуть яскравішими та насиченішими, а лінії чіткими та помітними. Відповідно до поставлених задач, майстер обирає які прийоми у зображенні фігуративної композиції в техніці пастелі він обере[13].

Таким чином, треба зосередити увагу на тому, що як було сказано раніше: справжній мастер здатен передати будь-який художній образ будь-якою технікою. Все залежить від того, які завдання поставив собі митець у виконанні фігуративної композиції в техніці пастелі.

2.2. Створення сюжетної композиції за мотивами твору «Лісова пісня» Лесі Українки.

Будь-яка розробка мистецького художнього твору розпочинається з початкового задуму та ідеї. Ідея - це праобраз якої-небудь дії, предмету чи явища, який виділяє його основні, головні риси. Поняття ідеї, творчого задуму тісно пов'язані з темою художнього твору. Тема – коло подій, життєвих явищ, представлених у художньому творі[22].

З самого початку роботи над нашою сюжетною композицією, ми

вирішили що за основу буде обрана міфологія. Через певний час, було визначено, міфологія якого народу прослідковуватиметься у майбутньому художньому творі. Таким чином, в основі нашої роботи лежить українська міфологія. Саме над цією міфологією ми вирішили працювати, тому що вона близька нашому народу і цікава, використання української міфології в нашій роботі, як і використання сюжетної фігуративної композиції, є певним поверненням до витоків не лише до шедеврів світового мистецтва, а й до історії нашого народу, до унікального фольклору який слід пам'ятати та берегти.

Українська міфологія дуже давня і бере свої витoki ще з існування древніх слов'ян, які, у більшості своїй, були язичниками. Вони пов'язували різноманітні природні явища з богами, такими як Лада (богиня, яка за легендами була першоджерелом світу), Сварог (бог небесного вогню), Дажбог (дарувальник життя й усіх благ, родоначальник усіх слов'янських народів), Ярило (бог весняної родючості), Купала (бог плодючості, радості та любові), тощо[19].

Згодом українська міфологія хоча й мала багато спільного з іншими, але й віднайшла свої, індивідуальні образи. Наприклад, перший бог давніх українців - Триглав (він же Троян), який водночас є поєднанням Сварога, Перуна і Світовиди. Рід - Батько всього живого. Вишень (Вишній) - верховний Бог (його можна порівняти з індуїстським Богом Вішну). Кришень - син Вишеня, який приніс людям священний вогонь і знання (він асоціюється з індуїстським Богом Крішною). Бирма - бог, який виголошує і тлумачить молитви. Семаргл - бог домашнього вогнища, який не пускає у світ зло. Стрибог - бог вітру. Числобог - бог часу. Велес - покровитель домашньої худоби і домашніх звірів, йому служить бог лісів і бог вітру. Жива - богиня весни. Чернобог - володар Питьми, носій Зла, лиха. Білобог - бог Світла, Добра, який постійно веде боротьбу з Чернобогом. Мара - богиня зла, дружина Чернобога[19].

Існували в українській міфології й інші істоти, не боги, дещо нижчі за рангом. Саме цих істот ми взяли до уваги. Було зроблено декілька начерків, на

яких можна було побачити лозовиків, босорок(відьом), польовиків, тощо. Але до подальшої розробки нами було обрано художній образ мавки.

Мавка - це злий дух, який мешкає у лісах, неподалік водоймів. Частіше за все, цю істоту описують як дівчину, з вродливою зовнішністю та магічним голосом. Однією з яскравих особливостей цієї істоти була відсутність спини. Ми обрали цей образ, тому що до його зображення вже не раз зверталися видатні митці, цей образ можна впізнати та відтворити, він зрозумілий та колоритний[14].

Відштовхуючись від обраного нами художнього образу, почалася розробка фігуративної композиції. Була зроблена певна кількість начерків, щоб вирішити що саме та як буде зображене. Але на цьому етапі, стало зрозуміло, що нашій композиції чогось бракує. А саме - сюжету. Звичайні, вродливі дівчата, зображені на полотні, наврядчи б сильно змусили хвилюватися глядача, тому ми вирішили звернутися до відомого твору Лесі Українки «Лісова пісня», який підходить для обраної нами теми і відповідає цілям усіх вищеперерахованих поставлених завдань та задач.

«Лісова пісня» - це трагічна історія кохання людського парубка та міфічної істоти. Це твір про жертвність, про поєднання людського та нелюдського, про потужну силу кохання. У своїй роботі, ми вирішили обрати момент, коли головний герой - Лукаш, про щось думаючи, грає на сопілці у лісі біля озера. Мавка, чуючи незнайому мелодію, немов зачарована, виходить з танка своїх сестер-русалок, і сідає на камені, поринаючи у свої думки.

Такою ми вирішили зобразити їх першу зустріч: він - сумний та зажурений, роздумуючи про життя, грає на сопілці, таким чином намагаючись висловити свої емоції та почуття, думки, які його бентежать; вона - слухаючи сумну мелодію, не бачачи його, відчуває його присутність, розділяє його сум та тугу, навіть не знаючи причину цих почуттів. Можна сказати, що в нашій роботі, ми показуємо мистецтво як найяскравіший, найвищий прояв людських емоцій та найщиріших почуттів автора, які він демонструє.

Після того, як з начерків була обрана остаточна композиція, починається

пошук зовнішнього вигляду головних героїв. Адже однією з поставлених задач є якомога точніше зобразити художні образи. Були підібрані найбільш відповідні костюми та зовнішність для виконання данної роботи[15].

Наступним етапом став пошук кольорового рішення. Виходячи з начерку, було зроблено декілька ескізів у відповідному колориті нічного лісу. Щоб виділити головних героїв, було вирішено зробити Лукаша на передньому плані, а отже більшим за розміром та чіткішим за силуетом. Оскільки Мавка знаходиться біля своїх сестер на задньому плані, ми вирішили зробити образи русалок більш блідими та розмитими, а образ самої Мавки - чітким та яскравішим. Таким чином, головні герої будуть виділені і не «загубляться» на фоні загальної сюжетної композиції данного витвору.

Далі був підібраний папір, відповідно до обраного колориту роботи. Використовуючи метод обрубковки, ми позначили основні маси об'єму нашого твору на полотні. Враховуючи особливості зображення людської фігури, була зроблена конструктивно-просторова побудова. Робота кольором почалася з найтемніших кольорових плям, від спільного до деталей.

Образам, які ми зобразили, притаманна певна декоративність. Це зроблено з метою того, щоб наша робота набула характерної атмосферності. Певні форми тіла людських фігур були спрощені, деякі форми були списані та розтушовані. Ці прийоми були використані з метою надання художнім образам невагомості.

Використовуючи метод узагальнення, ми побачили, які елементи роботи вибиваються на загальному тлі сюжетної фігуративної композиції та виправили їх, адже техніка пастелі дозволяє виправляти певні погрішності. Перевіривши, що робота відповідає поставленим завданням, розпочали етап деталізації[10, с. 343].

Деталізація – важливий етап створення предмету образотворчого мистецтва, він є заключним. На цьому етапі, митці можуть розставляти акценти у своїй роботі, або навпаки, прибирати їх звідти, де вони не потрібні. Але, потрібно пам'ятати про те, що надмірна деталізація може зіпсувати роботу і

«подробити» її на частини, що позбавить художній твір цілісного сприйняття. Чіткими лініями, були зроблені акценти на фігурах Лукаша та Мавки таким чином, щоб їх образи залишалися читабельними та впізнаваними.

Отже, можна побачити, що створення сюжетної фігуративної композиції в техніці пастелі за мотивами твору Лесі Українки «Лісова пісня» включає в себе декілька етапів: розробка начерку композиції, пошук кольорового ескізу, пошук художніх образів головних та другорядних героїв твору, обрубковочне позначення основних мас на полотні, побудова фігур та образів, робота над полотном у матеріалі (в техніці сухої пастелі), узагальнення, деталізація.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи тему нашої кваліфікаційної роботи, ми дійшли таких висновків: фігуративна композиція – найточніша не тільки у передачі художнього образу, а й сюжету. Не дивлячись на те, що у наш час цей різновид композиції поступово втрачає популярність, на нашу думку – він є одним з провідних видів композиції в образотворчому мистецтві. Під час проведення нашого дослідження, ми надихалися роботами майстрів, які використовували у своїх творах фігуративну композицію, наприклад: І. Рєпін, І. Крамскої та такими вітчизняними художниками - О. Мурашко, М. Пимоненко, В. Тропінок, О. Московченко, І. Батько. Деякі з них не лише майстри фігуративної композиції, але й досконало володіють технікою сухої пастелі.

Проаналізувавши літературу з проблематики нашого дослідження, стає зрозуміло що фігуративна композиція є невід'ємною частиною нашого буденного життя. Майстри образотворчого мистецтва різних рівнів та напрямів продовжують звертатися до сюжетної фігуративної композиції як до найзрозумілішого засобу для передачі художнього образу.

В історії образотворчого мистецтва, сюжетний живопис займав далеко не останнє місце. Художники усіх часів зображували у своїх творах різноманітні буденні, казкові, міфологічні сюжети. В сучасності, такий художній засіб як сюжет, набирає більшої популярності, завдяки мультиплікації, ілюстрації, тощо.

За основу нашої кваліфікаційної роботи ми взяли живопис м'якими матеріалами, які відрізняються від інших живописних матеріалів і складом і технікою. У нашому дослідженні, ми розкрили особливості роботи в техніці м'якої пастелі і показали певні прийоми роботи з цим матеріалом. А також висвітлили різновиди пастелі як матеріалу та розповіли про особливості роботи з кожним представником з цих видів пастелі. Пастель – це матеріал, який являє собою крейду або олівець без оправы. Як правило, пастель виготовляють з крейди, сухих пігментів, і компонентів, які використовуються у якості

сполучної речовини (клей, масло тощо). Створені пастеллю малюнки рясніють яскравими насиченими кольорами і мають дуже виразний силует. Одна з головних особливостей цього матеріалу – здатність створити м'який перехід між кольорами із допомогою прийому розтушовування.

Також, у нашій роботі, ми виклали етапи створення сюжетної композиції в техніці пастелі за мотивами одноіменного твору Лесі Українки «Лісова пісня». Торкнулися питання української культури, а саме українського фольклору та міфології. Розглянули історичний розвиток української міфології та розповіли детальніше про богів та міфічних створінь, їх схожість з міфологіями інших народів. Висвітлили процес виконання сюжетної фігуративної композиції у техніці пастелі, акцентуючи увагу на проблеми, з якими нам довелося зіткнутися під час створення художніх образів та шляхи їх вирішення. Продемонстрували технічні, художні особливості роботи у техніці сухої пастелі, особливості створення начерків, ескізів та самої роботи над сюжетною фігуративною композицією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова В. Л. Сюжетна композиція /К.: Промінь, 2003. С. 18-20.
2. Бабенко А. В. Основи композиції в образотворчому мистецтві / Томськ: Томський державний університет, 2011. 116 с.
3. Буйських Ю. О. Колись русалки по землі ходили. Жіночі образи української міфології. Х.: Юнісофт, 2018. 186 с, 246 с.
4. Галиченко О. К. Різновиди сюжетів в образотворчому мистецтві / Умань: Палітра, 2000. 25 с.
5. Голубева О. Л. Основи композиції / М.: «Мистецтво», 2004. 120 с.
6. Паранюшкін Р.В. Композиція: теорія і практика образотворчого мистецтва /Ростов н/Д: Фенікс, 2005. С. 79-81.
7. Плотнікова Є. Наша Спадщина/ Історія пастелі. 2006. 19 серп.(№ 78) . 20 с.
8. Про композицію. Збірник статей / М. Г. Манізер, Б. В. Йогансон, Є. А. Кібрик [та ін.] К.: «Академія мистецтв», 2008. 152 с.
9. Сокольникова Н. М. Образотворче мистецтво / Основи композиції. Обнинськ: Титул, 1996. 80 с.
10. Шевелєв І. Ш. Золотий перетин. Три погляди на природу гармонії. /М.: Стройіздат, 2005. 343 с.
11. Шорохов Є. В. Основи композиції / Москва: Просвіта, 1999. 301 с.
12. Фрейд З. Художник і фантазування: Пер. з нім. /за ред. Р. Ф. Додельцевої, К.

М. Долгової. М.: Республіка, 1995. 400 с.

13. Логінова Г. Теплі історії: Про магічну пастель/ 2012. [Електронний ресурс].
Режим доступу: <https://www.livemaster.ru/topic/105740-o-volshebnoj-pasteli>.

14. Дар Д. Про мавку промовка/ 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://uamodna.com/articles/pro-mavku-promovka/>

15. Долматова В. І. Сюжетна композиція / 2008. [Електронний ресурс]. Режим
доступу: <https://www.elite-paint.com/ru/bycat/themes/storyline>.

16. Дьяченко С. О. Пастель – техніка унікальних можливостей живопису і
графіки: види, історія, художники / [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://veryimportantlot.com/ru/news/blog/pastel>.

17. Мерес Г. В. Живописні матеріали і техніки на уроках образотворчого
мистецтва / [Електронний ресурс]. Режим доступу:
https://studopedia.com.ua/1_109_zhivopisni-materiali-i-tehniki-na-urokah-obrazotvorchogo-mistetstva-v---klasah.html.

18. Озеров Р. Історія пастельного живопису/ 2014. [Електронний ресурс].
Режим доступу: <https://www.art-spb.ru/article/263>.

19. Трощин П. Українська міфологія/ [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://vsviti.com.ua/ukraine/66457>

20. Крюкова Г. О. Теоретичні основи композиції в образотворчому мистецтві/
2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/50-dvadtsyata-vseukrajinska->

praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/467-teoretichni-osnovi-kompozitsiji-v-obrazotvorchomu-mistetstvi.

21. Хотинська А. Р. Художній образ у мистецтві / 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://studopedia.su/16_180868_hudozhniy-obraz-u-mistetstvi.html.

22. Чащина К. Д. Ідея та мотив художнього твору / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/teoriya-literaturi/2768-tema-ideya-ta-motiv-khudozhnogo-tvoru>.